

საქართველოს გეოეკონომიკური აზრისა და კვლევითი მიმართულებების სისტემური ანალიზი

შოთა ვეშაპიძე

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი,
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
shota.veshapidze@su.ge

ანოტაცია. წინამდებარე კვლევა ეძღვნება საქართველოს გეოეკონომიკური აზრისა და კვლევითი მიმართულებების სისტემურ ანალიზს. ნაშრომის მიზანია ქართველი და უცხოელი ავტორების მონოგრაფიების, სამეცნიერო სტატიებისა და სადისერტაციო ნაშრომების საფუძველზე საქართველოს გეოეკონომიკური კვლევების განვითარების ძირითადი ეტაპების, თეორიული კონცეფციებისა და მეთოდოლოგიური მიდგომების იდენტიფიცირება და შეფასება. კვლევის ობიექტს წარმოადგენს საქართველოს გეოეკონომიკური კვლევითი სივრცე, ხოლო საგანს — ის თეორიული და მეთოდოლოგიური საფუძვლები, რომელთა მეშვეობითაც ხდება ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების, საერთაშორისო ინტეგრაციისა და რეგიონული ფუნქციის გააზრება. კვლევა ეფუძნება ლიტერატურის კრიტიკული ანალიზის, შედარებითი კვლევის, სისტემური მიდგომისა და კონცეპტუალური სინთეზის მეთოდებს. პირველ ნაწილში განხილულია გეოეკონომიკის თანამედროვე თეორიული საფუძვლები, მათ შორის ედუარდ ლუტვაკის, რობერტ ბლეევილისა და ჯენიფერ ჰარისის კონცეფციები, ასევე საერთაშორისო პოლიტიკური ეკონომიის (IPE) მიდგომები და გლობალური ღირებულებათა ჯაჭვების (GVC) თეორია. აგრეთვე გაანალიზებულია ქართული გეოეკონომიკური აზრის ფორმირების პროცესი და იმ მკვლევართა წვლილი, რომლებმაც საფუძველი ჩაუყარეს ქვეყნის გეოეკონომიკური პრობლემატიკის კვლევას. კვლევის შედეგები აჩვენებს, რომ საქართველოში ჩამოყალიბებულია გეოეკონომიკური კვლევის დამოუკიდებელი აკადემიური ტრადიცია, რომელიც აერთიანებს ეკონომიკურ, პოლიტიკურ, ინსტიტუციურ და სივრცით ფაქტორებს. დადგენილია, რომ საქართველოს თანამედროვე გეოეკონომიკური მოდელი ეფუძნება სამ ძირითად კომპონენტს: სატრანზიტო ფუნქციას, ეკონომიკურ უსაფრთხოებასა და გლობალურ ღირებულებათა ჯაჭვებში ინტეგრაციას. ნაშრომი ასევე აჩვენებს, რომ ქვეყნის გეოეკონომიკური განვითარების პერსპექტივა დამოკიდებულია გეოგრაფიული მდებარეობის ეფექტიან გამოყენებაზე, ეკონომიკური კავშირების დივერსიფიკაციაზე, ინოვაციური სექტორების განვითარებასა და საერთაშორისო ეკონომიკურ ქსელებში უფრო ღრმა ჩართულობაზე. კვლევა ხელს უწყობს საქართველოს გეოეკონომიკური აზრის სისტემატიზაციას და მის ინტეგრირებას თანამედროვე საერთაშორისო გეოეკონომიკურ დისკურსში.

საკვანძო სიტყვები: გეოეკონომიკა, საქართველო, გეოეკონომიკური აზრი, ეკონომიკური უსაფრთხოება, სატრანზიტო სახელმწიფო, გლობალური ღირებულებათა ჯაჭვები, რეგიონული ინტეგრაცია.

შესავალი

ეს კვლევა არ წარმოადგენს მხოლოდ აღწერით ან ისტორიულ მიმოხილვას. მასში განხორციელებულია სტრუქტურების, კავშირებისა და ლოგიკური სისტემების ანალიზი. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა გეოეკონომიკური აზროვნებისა და კვლევითი მიმართულებების ორგანიზების წესს, როგორც ერთიან სისტემას. შესაბამისად, კვლევა ხასიათდება მეთოდოლოგიური და თეორიული სიღრმით და წარმოადგენს ანალიტიკური ჩარჩოების მეშვეობით გააზრებულ სისტემურ ანალიზს.

XXI საუკუნეში საერთაშორისო ეკონომიკური სისტემა მნიშვნელოვნად შეიცვალა, რამაც გეოეკონომიკის როლი გააძლიერა. თუ ადრე სახელმწიფოს ძალა ძირითადად სამხედრო და პოლიტიკური შესაძლებლობებით ფასდებოდა, დღეს უფრო დიდი მნიშვნელობა აქვს ეკონომიკურ რესურსებს, ვაჭრობას, ფინანსებს, ტექნოლოგიებსა და სატრანსპორტო მარშრუტებს. ქვეყნები ამ ინსტრუმენტებს საკუთარი ეროვნული ინტერესების დასაცავად და გასაძლიერებლად იყენებენ. სწორედ ამიტომ, გეოეკონომიკა ჩამოყალიბდა დამოუკიდებელ კვლევით მიმართულებად, რომელიც ეკონომიკურ, პოლიტიკურ, გეოგრაფიულ და ინსტიტუციურ ფაქტორებს შორის კავშირს სწავლობს.

გეოეკონომიკური კვლევები განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მცირე და ღია ეკონომიკის მქონე ქვეყნებისთვის, რადგან მათი განვითარება საერთაშორისო ეკონომიკურ სისტემაში ინტეგრაციაზეა დამოკიდებული. ამ მხრივ, საქართველო საინტერესო კვლევის ობიექტია. მისი სტრატეგიული მდებარეობა, სატრანზიტო ფუნქცია და საერთაშორისო ეკონომიკურ პროექტებში მონაწილეობა მნიშვნელოვან გეოეკონომიკურ შესაძლებლობებს ქმნის.

საქართველოს გეოეკონომიკური საკითხების კვლევა დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ აქტიურად განვითარდა. ქართველი და უცხოელი მკვლევრები სწავლობენ ქვეყნის ეკონომიკურ ტრანსფორმაციას, საერთაშორისო ეკონომიკაში ინტეგრაციას, სატრანზიტო როლსა და ეკონომიკურ უსაფრთხოებას. ამ კვლევებში საქართველო განიხილება როგორც სამხრეთ კავკასიის მნიშვნელოვანი გეოეკონომიკური აქტორი.

მიუხედავად არსებული სამეცნიერო ლიტერატურის მრავალფეროვნებისა, დღემდე ნაკლებად არის განხორციელებული საქართველოს გეოეკონომიკური კვლევების სისტემური ანალიზი, რომელიც ერთიან ჩარჩოში გააერთიანებდა სხვადასხვა ავტორის თეორიულ კონცეფციებს, მეთოდოლოგიურ მიდგომებსა და კვლევით მიმართულებებს. სწორედ აღნიშნული გარემოება განაპირობებს წინამდებარე კვლევის აქტუალობას.

კვლევის მიზანია საქართველოს გეოეკონომიკური აზრის განვითარების ძირითადი მიმართულებების, თეორიული კონცეფციებისა და მეთოდოლოგიური მიდგომების სისტემური ანალიზი ქართველი და უცხოელი ავტორების მონოგრაფიების, სამეცნიერო სტატიებისა და სადისერტაციო ნაშრომების საფუძველზე.

კვლევის ობიექტს წარმოადგენს საქართველოს გეოეკონომიკური კვლევითი სივრცე, ხოლო კვლევის საგანია იმ თეორიული კონცეფციებისა და მეთოდოლოგიური მიდგომების ერთობლიობა, რომლებიც გამოიყენება საქართველოს გეოეკონომიკური განვითარების, რეგიონული ფუნქციისა და საერთაშორისო ეკონომიკურ სისტემაში მისი ადგილის შესასწავლად.

კვლევის ფარგლებში გამოყენებულია ლიტერატურის კრიტიკული ანალიზის, შედარებითი კვლევის, სისტემური მიდგომისა და კონცეპტუალური სინთეზის მეთოდები, რაც შესაძლებელს ხდის სხვადასხვა ავტორის შეხედულებების კლასიფიკაციასა და კვლევითი მიმართულებების იდენტიფიკაციას.

კვლევის მეცნიერული ღირებულება მდგომარეობს იმაში, რომ იგი საქართველოს გეოეკონომიკური კვლევების მრავალფეროვან სამეცნიერო მემკვიდრეობას განიხილავს არა ცალკეული ნაშრომების დონეზე, არამედ როგორც ურთიერთდაკავშირებულ კვლევით სისტემას, რომლის ფარგლებში გამოიკვეთება ძირითადი თეორიული სკოლები, კვლევითი პრიორიტეტები და მეთოდოლოგიური მიდგომები.

1. გეოეკონომიკის თეორიული საფუძვლები თანამედროვე მეცნიერებაში

გეოეკონომიკა თანამედროვე სოციალურ მეცნიერებებში განიხილება როგორც ინტერდისციპლინური სფერო, რომელიც აერთიანებს ეკონომიკურ ურთიერთობებს, საერთაშორისო პოლიტიკას და გეოგრაფიულ ფაქტორებს ერთიან ანალიტიკურ ჩარჩოში. მისი განვითარება უკავშირდება გლობალური სისტემის ცვლილებებს, სადაც ეკონომიკური ინსტრუმენტები სულ უფრო ხშირად გამოიყენება სახელმწიფოთა შორის კონკურენციისა და გავლენის გაფართოების მიზნით.

გეოეკონომიკური აზროვნების ერთ-ერთი ფუძემდებელია ედვარდ ლუტვაკი, რომელმაც პირველად ჩამოაყალიბა იდეა, რომ ცივი ომის შემდეგ ძალაუფლების კონკურენცია სამხედრო სფეროდან ეკონომიკურ სივრცეში გადავიდა (Luttwak, 1990). მისი კონცეფციის მიხედვით, სახელმწიფოთა ურთიერთქმედება აღარ შემოიფარგლება მხოლოდ საზღვრო ლოგიკით; ეკონომიკური ინსტრუმენტები — ვაჭრობა, ინვესტიციები, ფინანსები და ტექნოლოგიები — იქცა სტრატეგიული კონკურენციის მთავარ საშუალებად. ამგვარად, „კონფლიქტის ლოგიკა ვაჭრობის გრამატიკით“ ასახავს ძალაუფლების ეკონომიკურ ფორმებში ტრანსფორმაციას.

ამ მიდგომას ავითარებენ რობერტ ბლექვილი და ჯენიფერ ჰარისი, რომლებიც გეოეკონომიკას განმარტავენ როგორც სახელმწიფოს მიერ ეკონომიკური ბერკეტების მიზანმიმართულ გამოყენებას საგარეო პოლიტიკური მიზნების მისაღწევად (Blackwill & Harris, 2016). მათი ხედვით, თანამედროვე ძალაუფლება ეფუძნება არა მხოლოდ სამხედრო რესურსებს, არამედ გლობალურ ფინანსურ ქსელებში პოზიციას, ენერგეტიკულ რესურსებზე კონტროლს და ტექნოლოგიურ უპირატესობას. შესაბამისად, ეკონომიკური უსაფრთხოება იქცევა ეროვნული უსაფრთხოების ცენტრალურ კომპონენტად.

გეოეკონომიკური ანალიზის თეორიულ საფუძველს წარმოადგენს საერთაშორისო პოლიტიკური ეკონომიკა (IPE), რომელიც სწავლობს სახელმწიფოს, ბაზრისა და საერთაშორისო ინსტიტუტების ურთიერთქმედებას. როგორც აღნიშნავენ Gilpin (1987), Keohane (1984) და Strange (1994), მსოფლიო ეკონომიკა არ ფუნქციონირებს მხოლოდ თავისუფალი ბაზრის პრინციპებით; მას განსაზღვრავს ძალაუფლების, წესებისა და ინსტიტუტების კომპლექსური ურთიერთობა. ეს მიდგომა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ეკონომიკური პროცესების პოლიტიკური განზომილების გასაანალიზებლად.

თანამედროვე გეოეკონომიკის კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი თეორიაა გლობალური ღირებულებათა ჯაჭვები (GVC), რომელიც ხაზს უსვამს წარმოების ფრაგმენტაციას

სხვადასხვა ქვეყანაში. პროდუქტის შექმნის პროცესი განაწილებულია საერთაშორისო ქსელებში, რის გამოც ქვეყნების კონკურენტუნარიანობა დამოკიდებულია მათ პოზიციაზე გლობალურ წარმოებით სისტემებში. შესაბამისად, სატრანსპორტო დერეფნები, ინფრასტრუქტურა და ლოგისტიკური ქსელები გადამწყვეტ მნიშვნელობას იძენს. (Gereffi & Korzeniewicz, 1994; Gereffi, 1994; Gereffi, Humphrey, & Sturgeon, 2005; Humphrey & Schmitz; 2002; Sturgeon, 2009) ეს ხუთი ნაშრომი პრაქტიკულად წარმოადგენს GVC თეორიის კლასიკურ ბირთვს და უმეტეს სამაგისტრო, სადოქტორო და სამეცნიერო კვლევებში სწორედ მათზეა დაფუძნებული თეორიული ჩარჩო.

საერთო ჯამში, გეოეკონომიკა ფორმირდება როგორც ლუტვაკის მიერ დაწყებული ეკონომიკური კონკურენციის პოლიტიკური გააზრების, ბლექვილისა და ჰარისის სტრატეგიული ხედვის, IPE-ის თეორიული ჩარჩოსა და GVC-ის ქსელური მოდელის სინთეზი. ამ საფუძვლებზე ვითარდება მცირე ქვეყნების, მათ შორის საქართველოს, გეოეკონომიკური კვლევები, რომლებიც ყურადღებას ამახვილებენ სატრანზიტო ფუნქციაზე, ეკონომიკურ ინტეგრაციასა და გლობალურ ქსელებში პოზიციონირებაზე.

2. საქართველოს გეოეკონომიკური კვლევების ფორმირება ქართულ სამეცნიერო სივრცეში

საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების დღის წესრიგში განსაკუთრებული მნიშვნელობა შეიძინა საერთაშორისო ეკონომიკურ სისტემაში ინტეგრაციის, სატრანზიტო ფუნქციის გაძლიერებისა და რეგიონული თანამშრომლობის საკითხებმა. ამ პროცესებმა შექმნა საფუძველი ახალი ინტერდისციპლინური კვლევითი მიმართულებების ჩამოყალიბებისთვის, რომლებმაც მოგვიანებით გეოეკონომიკური აზრის განვითარებისკენ მიმართული ინტელექტუალური სივრცე შექმნა. 1990-იანი წლებიდან ქართულ ეკონომიკურ ლიტერატურაში აშკარად გაიზარდა ინტერესი ეკონომიკის სივრცითი და გლობალური განზომილებების მიმართ, რაც, მიუხედავად ტერმინ „გეოეკონომიკის“ ნაკლები გამოყენებისა, უკვე მოიცავდა სატრანზიტო მარშრუტების, ენერგეტიკული უსაფრთხოების, საგარეო ეკონომიკური ურთიერთობებისა და რეგიონული ინტეგრაციის საკითხებს (Papava, 1997; 1999; 2001; ბასილია, თ., სილაგაძე, ა., & ჩიკვაძე, თ., 2001; ასათიანი, 2014; არჩვაძე, & თალაკვაძე, 2026).

ქართულ სამეცნიერო სივრცეში გეოეკონომიკური ხედვების ფორმირებაში მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა გ. კვინიტაძემ, რომელმაც საქართველოს გეოგრაფიული მდებარეობა განიხილა როგორც სტრატეგიული ეკონომიკური რესურსი და არა მხოლოდ ფიზიკური მოცემულობა. მისი ნაშრომების მიხედვით, ქვეყნის კონკურენტული უპირატესობა დიდწილად ეფუძნება სატრანზიტო და საკომუნიკაციო პოტენციალის ეფექტიან გამოყენებას (Kvinitadze, 2008; 20014; 2016; 2017a; 2017b; 2017). ამასთან, განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ეკონომიკური უსაფრთხოების საკითხებს, რაც თანამედროვე გეოეკონომიკური ანალიზის ერთ-ერთ ცენტრალურ კომპონენტს წარმოადგენს.

გლობალიზაციისა და ტრანსფორმაციული პროცესების კონტექსტში ნ. ჭითანავა ხაზს უსვამს მცირე ეკონომიკების წინაშე არსებულ გამოწვევებსა და შესაძლებლობებს. მისი ხედვით, გლობალიზაცია ერთდროულად ქმნის ზრდის პოტენციალს და წარმოშობს ახალ

რისკებს, რაც სახელმწიფოებს აიძულებს გააძლიერონ კონკურენტუნარიანობა და ინსტიტუციური მდგრადობა (ჭითანავა, 2014; 2021).

ეკონომიკური უსაფრთხოების თეორიულ განვითარებაში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია სადისერტაციო ნაშრომების ფარგლებში განხორციელებულ კვლევებს, რომლებშიც გეოეკონომიკური მიდგომა განიხილება ეკონომიკის გაძლიერებისა და მდგრადი განვითარების აუცილებელ წინაპირობად. აღნიშნული კვლევები განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებს ენერგეტიკულ დამოკიდებულებებზე, საგარეო ვაჭრობის სტრუქტურაზე, ეკონომიკური რისკების მართვასა და ქვეყნის ინტეგრაციულ პროცესებში ჩართულობაზე (ხარბედია, 2003; მოწენიძე, 2013; დალაქიშვილი, 2018; დანელია, 2019; გუჩუა, 2022).

ამრიგად, „პირველი თაობის“ მკვლევრებმა შექმნეს ფრაგმენტული, თუმცა მყარი თეორიული საფუძველი, რომელმაც გეოეკონომიკური სკოლის ჩამოყალიბებას შეუწყო ხელი. საბოლოოდ, მათმა ნაშრომებმა აღნიშნული მიდგომები ერთიან კონცეპტუალურ სისტემაში გააერთიანა, რომლის ფარგლებშიც გეოეკონომიკა წარმოდგენილია როგორც ეკონომიკური განვითარების, უსაფრთხოებისა და გლობალური კონკურენციის ინტეგრირებული ანალიზის ჩარჩო.

3. თანამედროვე გეოეკონომიკურ დისკურსი

საქართველოს გეოეკონომიკური კვლევები ხაზს უსვამს ქვეყნის საერთაშორისო ეკონომიკურ ფუნქციას და მის როლს რეგიონულ პროცესებში. საქართველო განიხილება როგორც სამხრეთ კავკასიის მნიშვნელოვანი მონაწილე და სატრანზიტო სივრცე, რომელიც ევროპასა და აზიას შორის დამაკავშირებელ ხიდს ქმნის (პაპავა, 2001; Papava, 2005, პაპავა, 2009). მისი სტრატეგიული მდებარეობა აძლიერებს საერთაშორისო ვაჭრობისა და ენერგეტიკული კორიდორების განვითარებას, რაც ქვეყანას ანიჭებს მნიშვნელობას როგორც რეგიონულ, ისე გლობალურ დონეზე.

კლინგენდელის ინსტიტუტის ანალიზის მიხედვით, საქართველო წარმოადგენს კასპიის ენერგორესურსების ევროპისკენ ტრანზიტის მნიშვნელოვან ჰაბს. ბაქო–თბილისი–ჯეიჰანის ნავთობსადენი და სამხრეთ კავკასიის გაზსადენი ქვეყანას რუსეთისგან დამოუკიდებელ ენერგეტიკულ მარშრუტად აქცევს, თუმცა გეოეკონომიკური სარგებელი თანაარსებობს უსაფრთხოების რისკებთან, განსაკუთრებით კონფლიქტური რეგიონებისა და გეოპოლიტიკური დამაბულობის ფონზე (de Haas et al., 2006). ამ კონტექსტში „ცენტრალური კავკასიის“ კონცეფცია რეგიონს განიხილავს უფრო ფართო ევრაზიულ სისტემაში, სადაც კავკასია და ცენტრალური აზია ერთიან ეკონომიკურ სივრცედ მოიაზრება (Ismailov & Papava, 2006; Ismailov & Papava, 2012).

ამ მონოგრაფიაში ორი ცნება განსხვავებულად არის გაგებული (პაპავა, 2009). „ცენტრალური კავკასია“ აღნიშნავს შუამდევალ გეოპოლიტიკურ სივრცეს, რომელიც კავკასიას ცენტრალურ ევროპა–ცენტრალურ აზიის მიმართულებასთან აკავშირებს. ის წარმოდგენილია როგორც გარდამავალი, დამაკავშირებელი ზონა ევრაზიულ სისტემაში. „ცენტრალური კავკასია“ კი უფრო ფართო კონსტრუქციაა — ის ერთიან გეოპოლიტიკურ არეალად აერთიანებს ცენტრალურ კავკასიასა და ცენტრალურ აზიას, სადაც ეს ორი რეგიონი განიხილება როგორც ერთიანი, ინტეგრირებული სივრცე. ამრიგად, პირველი არის

დამაკავშირებელი შუა ზონა, ხოლო მეორე — გაფართოებული ერთიანი ევრაზიული გეოპოლიტიკური ჩარჩო.

საქართველოს განვითარების მოდელებში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია ჰაბის იდეას, რომელიც ქვეყნის სატრანსპორტო-ლოგისტიკურ კვანძად ჩამოყალიბებას გულისხმობს (Papava, 2008). ტრანზიტული განვითარების მიდგომა მცირე ეკონომიკის პირობებში ზრდის მთავარ წყაროდ სატრანზიტო ფუნქციას მიიჩნევს და ინფრასტრუქტურულ მოდერნიზაციას უკავშირებს (Papava, 2009; Papava, 2010; Papava, 2017; 2018;). ამ პროცესის ეფექტიანობა დამოკიდებულია ლოგისტიკური სისტემების გაუმჯობესებაზე, საბაჟო გამარტივებასა და საერთაშორისო სტანდარტებთან ჰარმონიზაციაზე (დანელია, 2019).

ფინანსური გლობალიზაციის პირობებში საქართველოსთვის მნიშვნელოვანია გლობალურ ბაზრებთან ინტეგრაცია და გაცვლითი კურსის სტაბილურობა ევროპული ინტეგრაცია განიხილება როგორც ინსტიტუციური და ეკონომიკური მოდერნიზაციის გზა, რომელიც ზრდის კონკურენტუნარიანობას და ინვესტიციების მოზიდვას (Papava, 2021; 2024; მექვაბიშვილი, 2018).

თანამედროვე გლობალური ეკონომიკა ხასიათდება მრავალცენტრიანი ძალთა გადანაწილებითა და მიწოდების ჯაჭვების ცვლილებით. „ორნახევარპოლუსიანი სამყაროს“ კონცეფცია აღწერს აშშ-ისა და ჩინეთის დომინანტურ პოზიციებს და სხვა რეგიონული ძალების მზარდ გავლენას (Papava, 2025a). ამ ფონზე სატრანსპორტო დერეფნები, მათ შორის შუა და ზანგეზურის მარშრუტები, ხდება გლობალური ვაჭრობის სტაბილურობის მნიშვნელოვანი ფაქტორი (Papava, 2025b; 2026). შედეგად, საქართველო რჩება სტრატეგიულ გეოეკონომიკურ კვანძად, რომლის როლი დამოკიდებულია რეგიონულ ინტეგრაციასა და გლობალურ ტრანსფორმაციებზე (Papava & Bedianashvili, 2025; Bedianashvili, 2023; 2025).

4. საქართველოს გეოეკონომიკური მოდელი XXI საუკუნეში: სატრანზიტო სახელმწიფო, ეკონომიკური უსაფრთხოება და გლობალური ღირებულებათა ჯაჭვები

XXI საუკუნეში საერთაშორისო ეკონომიკური გარემოს ტრანსფორმაციამ სახელმწიფოების განვითარების მოდელები მნიშვნელოვნად შეცვალა. თუ ადრე ეკონომიკური სიძლიერე ძირითადად ბუნებრივ რესურსებსა და სამხედრო პოტენციალს ეფუძნებოდა, თანამედროვე პირობებში გადამწყვეტი მნიშვნელობა შეიძინა გლობალურ ეკონომიკურ ქსელებში ინტეგრაციამ, ლოგისტიკურმა შესაძლებლობებმა და საერთაშორისო ღირებულებათა ჯაჭვებში მონაწილეობამ (Gilpin, 2001).

საქართველოს გეოეკონომიკური მნიშვნელობა განპირობებულია მისი სტრატეგიული მდებარეობით ევროპისა და აზიის დამაკავშირებელ სივრცეში. ქვეყანა სამხრეთ კავკასიაში მნიშვნელოვან სატრანზიტო ფუნქციას ასრულებს და ქმნის კავშირს შავი ზღვისა და კასპიის რეგიონებს შორის, რაც მას ევრაზიული ეკონომიკური ურთიერთობების მნიშვნელოვან მონაწილედ აქცევს (Cohen, 2015). საქართველოს ეკონომიკური მოდელი დიდწილად ეფუძნება არა ბუნებრივ რესურსებსა და ფართო შიდა ბაზარს, არამედ მის გეოგრაფიულ უპირატესობასა და სატრანზიტო პოტენციალს.

ქვეყნის სატრანზიტო ფუნქცია განსაკუთრებით ვლინდება სატრანსპორტო, ენერგეტიკულ და ციფრულ სფეროებში. საქართველო წარმოადგენს შუა დერეფნის

მნიშვნელოვან ნაწილს, რომელიც აზიასა და ევროპას შორის სავაჭრო კავშირების ალტერნატიულ მარშრუტს უზრუნველყოფს. ამასთან, ქვეყნის ტერიტორია მნიშვნელოვანი ენერგეტიკული მილსადენების გამტარია, რაც მას რეგიონულ ენერგეტიკულ სისტემაში სტრატეგიულ როლს ანიჭებს. თანამედროვე პირობებში ასევე იზრდება ციფრული ინფრასტრუქტურის მნიშვნელობა, რაც საქართველოს რეგიონულ საკომუნიკაციო ცენტრად ჩამოყალიბების შესაძლებლობას აძლევს (Blackwill & Harris, 2016).

მიუხედავად არსებული უპირატესობებისა, ქვეყნის წინაშე დგას ეკონომიკური უსაფრთხოების არაერთი გამოწვევა. მათ შორისაა საგარეო ბაზრებზე მაღალი დამოკიდებულება, იმპორტის მნიშვნელოვანი წილი სტრატეგიულ სექტორებში, ენერგეტიკული მოწყვლადობა და რეგიონული პოლიტიკური რისკები. ამიტომ ეკონომიკური მდგრადობის უზრუნველსაყოფად აუცილებელია სავაჭრო პარტნიორების დივერსიფიკაცია, ექსპორტის გაფართოება და ინოვაციური დარგების განვითარება (Luttwak, 1990).

გლობალური ღირებულებათა ჯაჭვების კონტექსტში საქართველოს მონაწილეობა ჯერ კიდევ შეზღუდულია, თუმცა ქვეყანას მნიშვნელოვანი პოტენციალი გააჩნია ლოგისტიკის, აგროსასურსათო წარმოებისა და საინფორმაციო ტექნოლოგიების მიმართულებით. გრძელვადიანი განვითარებისათვის აუცილებელია უფრო მაღალი დამატებითი ღირებულების მქონე სექტორებზე გადასვლა და ტექნოლოგიური შესაძლებლობების გაძლიერება (Gereffi & Fernandez-Stark, 2016).

ამრიგად, საქართველოს გეოეკონომიკური განვითარების წარმატება დამოკიდებულია სატრანზიტო ფუნქციის გაძლიერებაზე, ეკონომიკური უსაფრთხოების განმტკიცებასა და გლობალურ ღირებულებათა ჯაჭვებში უფრო ღრმა ინტეგრაციაზე. ამ მიმართულებების ეფექტიანი შეთავსება ქმნის ქვეყნის ეკონომიკური ზრდისა და საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობის ძირითად საფუძველს XXI საუკუნეში.

დასკვნა

XXI საუკუნეში გეოეკონომიკა საერთაშორისო ურთიერთობების კვლევის ერთ-ერთ წამყვან მიმართულებად ჩამოყალიბდა. თანამედროვე ეპოქაში სახელმწიფოთა გავლენა სულ უფრო ნაკლებად განისაზღვრება სამხედრო ძალით და მეტად ეფუძნება ეკონომიკურ შესაძლებლობებს, საერთაშორისო ვაჭრობას, ინვესტიციებს, ტექნოლოგიურ პროგრესსა და გლობალურ ეკონომიკურ ქსელებში ინტეგრაციას. აღნიშნული მიდგომა მნიშვნელოვნად გააფართოვა საერთაშორისო პოლიტიკური ეკონომიისა და გლობალური ღირებულებათა ჯაჭვების თეორიებმა, რომლებმაც გეოეკონომიკური ანალიზის მეთოდოლოგიური საფუძვლები გაამყარა.

საქართველოში გეოეკონომიკური აზრის ფორმირება ეტაპობრივად მიმდინარეობდა. თავდაპირველი კვლევები ძირითადად ქვეყნის გეოგრაფიულ მდებარეობასა და სატრანზიტო შესაძლებლობებზე იყო ორიენტირებული, ხოლო მოგვიანებით ყურადღება გამახვილდა ეკონომიკურ უსაფრთხოებაზე, რეგიონულ ინტეგრაციაზე, კონკურენტუნარიანობასა და განვითარების სტრატეგიულ საკითხებზე. ამ პროცესში მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანეს ვლადიმერ პაპავამ, ავთანდილ სილაგაძემ, ნოდარ ჭითანავამ, იოსებ არჩვაძემ, როზეტა ასათიანმა, გივი ბედიანაშვილმა, გიორგი კვინიკაძემ,

ვახტანგ მაისაიამ, ელგუჯა მექვაბიშვილმა, თეიმურაზ შენგელიამ, ნიკო ჩიხლაძემ და სხვა მკვლევრებმა, რომელთა ნაშრომებმა ქართული გეოეკონომიკური აზროვნების განვითარებას საფუძველი ჩაუყარა.

აღნიშნულმა კვლევებმა გეოეკონომიკური პრობლემატიკა სახელმწიფო განვითარების სტრატეგიულ განზომილებას დაუკავშირა და მოიცვა ისეთი საკითხები, როგორებიცაა პოსტსაბჭოთა ეკონომიკური ტრანსფორმაცია, ეკონომიკური უსაფრთხოება, ენერგეტიკული დერეფნები, რეგიონული ინტეგრაცია და პოსტკომუნისტური ეკონომიკური სისტემების თავისებურებები. სწორედ ამ ნაშრომებმა განაპირობა ქართული გეოეკონომიკური სკოლის ჩამოყალიბება და მისი ინტეგრირება საერთაშორისო სამეცნიერო დისკურსში.

კვლევის შედეგები აჩვენებს, რომ საქართველოს გეოეკონომიკური მოდელი ეფუძნება სამ ძირითად კომპონენტს: სატრანზიტო ფუნქციას, ეკონომიკურ უსაფრთხოებასა და გლობალურ ღირებულებათა ჯაჭვებში ჩართულობას. ქვეყნის მდებარეობა ევროპისა და აზიის დამაკავშირებელ სივრცეში ქმნის მნიშვნელოვან შესაძლებლობებს სატრანსპორტო, ენერგეტიკული და ლოგისტიკური დერეფნების განვითარებისათვის. თუმცა გეოგრაფიული უპირატესობა მხოლოდ მაშინ გარდაიქმნება ეკონომიკურ წარმატებად, როდესაც მას თან ახლავს ეფექტიანი ინსტიტუტები, საინვესტიციო გარემო და ტექნოლოგიური პროგრესი.

ამავდროულად, საქართველოს ეკონომიკური მდგრადობა დამოკიდებულია საგარეო ეკონომიკური კავშირების დივერსიფიკაციაზე, ენერგეტიკული რისკების შემცირებასა და საერთაშორისო ბაზრებთან უფრო მჭიდრო ინტეგრაციაზე. გლობალური ღირებულებათა ჯაჭვების პირობებში ქვეყნის ამოცანაა არა მხოლოდ სატრანზიტო ფუნქციის შესრულება, არამედ მაღალი დამატებითი ღირებულების მქონე საქმიანობებში მონაწილეობის გაზრდა. ამგვარად, ქართული გეოეკონომიკური სკოლის განვითარება და სამეცნიერო წვლილი ქმნის მნიშვნელოვან ინტელექტუალურ საფუძველს საქართველოს გრძელვადიანი ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიისათვის.

გამოყენებული ლიტერატურა

- არჩვაძე, ი., & თალაკვაძე, გ. (2026). *საქართველოს ინტეგრალური რესურსები*. თბილისი.
- ასათიანი, რ. (2014). *საით მიდის საქართველო? სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების კონცეპტუალური ანალიზი*. სიახლე.
- ბასარია, ვ. (2023). გეოეკონომიკის როლი ეროვნული უსაფრთხოების უზრუნველყოფაში. *Ekonomisti*, (2), 28–36.
- ბასილია, თ., სილაგაძე, ა., & ჩიკვაძე, თ. (2001). *პოსტსოციალისტური ტრანსფორმაცია: საქართველოს ეკონომიკა XXI საუკუნის მიჯნაზე*. თბილისი.
- გუჩუა, ა. (2022). საქართველოს გეოეკონომიკური პოტენციალის ეკონომიკური ეფექტიანობის ამაღლების ძირითადი მიმართულებები (ეკონომიკის დოქტორის სადისერტაციო ნაშრომი, ქუთაისის უნივერსიტეტი). ქუთაისი, საქართველო.
- დალაქიშვილი, გ. (2018). *თანამედროვე გეოეკონომიკური პარადიგმა გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებში (საქართველოს მაგალითი)* (სამაგისტრო ნაშრომი, ივანე

- ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი). თბილისი, საქართველო.
- დანელია, ი. (2019). გეოეკონომიკური ჰაბის სატრანზიტო შესაძლებლობების განვითარების პერსპექტივები საქართველოში [სადისერტაციო ნაშრომი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი]. თბილისი.
- თვალჭრელიძე, ა., სილაგაძე, ა., ქეშელაშვილი, გ., & გეგია, დ. (2011). *საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პროგრამა*. ფონდი ღია საზოგადოება საქართველო.
- კონცელიძე, თ. (2025). საქართველოს სატრანზიტო პოტენციალის გამოწვევები და პერსპექტივები ახალი სატრანსპორტო-ლოგისტიკური ჰაბის ფორმირების კონტექსტში. *European Journal of Sustainable Development*, 14(3), 891–905. <https://doi.org/10.14207/ejsd.2025.v14n3p891>
- კვინიკაძე, გ. (2014). *გეოეკონომიკისა და ეკონომიკური გეოგრაფიის აქტუალური საკითხები*. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
- მემანიშვილი, ვ. (2025). ზანგეზურის კორიდორის გავლენა საქართველოს სატრანზიტო ფუნქციაზე სამხრეთ კავკასიის რეგიონში. *Journal of Advance Research in Social Science and Humanities (IPHIO)*, 3(8). <https://iphopen.org/index.php/ssh>
- მექვაბიშვილი, ე. (2018). *გლობალიზაციის ეპოქის ფინანსური კრიზისები და საქართველოს ეკონომიკა*. თბილისი: ინტელექტი.
- ობოლაძე, ბ. (2017). *საქართველო გლობალურ და რეგიონალურ უსაფრთხოების კოორდინატთა სისტემაში*. თბილისი.
- პაპავა, ვლ. (1999). ეკონომიკური თეორია და ეკონომიკის პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაცია (უცხოური ლიტერატურის ანალიზი). *ეკონომიკა*, N 1-3.
- პაპავა, ვლ. (2001). საქართველოს საერთაშორისო ეკონომიკური ფუნქცია. *სოციალური ეკონომიკა*, N 5.
- პაპავა, ვლ. (2009). *ცენტრალური კავკასია: გეოპოლიტიკური ნარკვევი*. თბილისი: სიახლე.
- რონდელი, ა. (2009). *პატარა ქვეყანა საერთაშორისო სისტემაში* (მე-2 გამოცემა). თბილისი: ნეკერი.
- სოხაძე, ო. (2013, 24 სექტემბერი). საქართველოს გეოეკონომიკური პოტენციალი. *Omar Sokhadze WordPress Blog*. <https://omarsokhadze.wordpress.com/2013/09/>
- შენგელია, თ., ხიხაძე, ლ., სამადაშვილი, უ., ბერიშვილი, ხ., ადამია, ნ., & არნაძე, მ. (2026). *საქართველო-ევროკავშირის სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობების ევოლუცია და განმსაზღვრელი დეტერმინანტები*. თბილისი.
- ჩიხლაძე, ნ., & უგულავა, გ. (2024). *საერთაშორისო ვაჭრობის თანამედროვე გამოწვევები: საქართველოს კონტექსტი*. იობაძის სტამბა.
- მოწენიძე, ც. (2013). *საქართველოს ევროპასთან ინტეგრაციის ეკონომიკური პრობლემები და პერსპექტივები* (სადოქტორო დისერტაცია, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი). ქუთაისი, საქართველო.
- მოწენიძე, ც., & კირიაკიდი, ა. (2017). *გეოეკონომიკა, როგორც ეკონომიკის შესწავლის მულტიდისციპლინარული და ალტერნატიული მიმართულება*.

- ჭითანავა, ნ. (2014). საქართველოს ეკონომიკის ტრანსფორმაციის გეოეკონომიკური ასპექტები. *ბიზნესი და კანონმდებლობა*, (5), 32–37.
- ჭითანავა, ნ. (2021). გლობალური გამოწვევები ერთპოლუსიან მსოფლიოში: საქართველოს ეკონომიკის ტრანსფორმაციის ხილული და უხილავი პრობლემები. ივერიონი.
- ყუფუნია, გ. (2009). ეკონომიკური ინტეგრაციის პრობლემები ცენტრალურ კავკასიაში. *ეკონომისტი*, (3), 57–68.
- ხარბედია, ლ. (2003). გეოპოლიტიკური ფაქტორი ეკონომიკური განვითარების გლობალიზაციის პირობებში [დისერტაცია]. თბილისი.
- Bedianashvili, G. (2023). Macrosystemic challenges of uncertainty under the conditions of confrontational globalization. *Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences*, 17(2), 174–179.
- Bedianashvili, G. (2025). Macroeconomic effects of disruptions in global supply chains in a context of confrontational globalization. In E. Mekvabishvili & G. Bedianashvili (Eds.), *Economic science and the economy of Georgia* (pp. 224–233). Universal.
- Blackwill, R. D., & Harris, J. M. (2016). *War by other means: Geoeconomics and statecraft*. Harvard University Press.
- Chikhladze, N., Rusadze, N., & Chikhladze, L. (2026). Localization of sustainable development and production factor: The case of Georgia. *Bulletin of the National Academy of Sciences of Georgia*, 20(1).
- de Haas, M. (Ed.), Tibold, A., & Cillessen, V. (2006). *Geo-strategy in the South Caucasus: Power play and energy security of states and organisations*. Clingendael Institute.
- Gereffi, G. (1994). The organization of buyer-driven global commodity chains: How U.S. retailers shape overseas production networks. In G. Gereffi & M. Korzeniewicz (Eds.), *Commodity chains and global capitalism* (pp. 95–122). Praeger.
- Gereffi, G. (2018). *Global value chains and development: Redefining the contours of 21st century capitalism*. Cambridge University Press.
- Gereffi, G., & Korzeniewicz, M. (Eds.). (1994). *Commodity chains and global capitalism*. Praeger.
- Gereffi, G., Humphrey, J., & Sturgeon, T. (2005). The governance of global value chains. *Review of International Political Economy*, 12(1), 78–104.
- Gereffi, G., Humphrey, J., & Sturgeon, T. J. (2005). The governance of global value chains. *Review of International Political Economy*, 12(1), 78–104.
<https://doi.org/10.1080/09692290500049805>
- Gilpin, R. (1987). *The political economy of international relations*. Princeton University Press.
- Humphrey, J., & Schmitz, H. (2002). How does insertion in global value chains affect upgrading in industrial clusters? *Regional Studies*, 36(9), 1017–1027.
<https://doi.org/10.1080/0034340022000022198>
- Insights Central Asia. (2025, July 20). *The Middle Corridor: The future of Central Asian growth and cooperation*. Insights Central Asia.
- Ismailov, E., & Papava, V. (2006). *The Central Caucasus: Essays on geopolitical economy*. CA&CC Press.
- Ismailov, E., & Papava, V. (2012). *Central Eurasia: A new geopolitical interpretation*. Intellect.

- Kaplinsky, R. (2000). Globalisation and unequalisation: What can be learned from value chain analysis? *Journal of Development Studies*, 37(2), 117–146.
- Kaplinsky, R., & Morris, M. (2001). *A handbook for value chain research*. IDRC.
- Karchava, L., Nanuashvili, I., Zoidze, G., & Veshapidze, S. (2025). Georgia's Strategic Role in Eurasian Transport and Digital Logistics Transformation. *The New Economist*, 20(2), 40–53.
- Keohane, R. O. (1984). *After hegemony: Cooperation and discord in the world political economy*. Princeton University Press.
- Kvinikadze, G. (2008). *Goeconomics*. Universal.
- Kvinikadze, G. (2016). *Goeconomic essays: From Friedrich Liszt to Edward Luttwak*. Tbilisi State University Press.
- Kvinikadze, G. (2017a). Some opinion on the notion of geo-economic security. *International Journal of Social Science and Humanities Research*, 5(2).
- Kvinikadze, G. (2017b). Challenges of the 21st century: The position of the small state in geo-economic view from Georgia. *International Journal of Social Science and Humanities Research*, 5(2).
- Kvinikadze, G. (2017). Conceptualization of geo-economic threats in small countries with transition economies. *Economic and Regional Studies*, 10(3), 42–52.
<https://doi.org/10.2478/ers-2017-0023>
- Luttwak, E. N. (1990). From geopolitics to geo-economics: Logic of conflict, grammar of commerce. *The National Interest*, 20, 17–23.
- Maisaia, V., Guchua, A., & Maisaia, G. (2023). The NATO role in promotion of gooeconomic security at regional level – The Black Sea region case-study. *Black Sea Region at the Crossroads of Civilizations*, 2, 145–160. <https://doi.org/10.61671/bsrcc.v2i.8006>
- Markosyan, A., Matevosyan, E., & Markosyan, M. (2025). Results of the economic security assessment of the South Caucasus republics. *Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences*, 19(1).
- Memanishvili, V. (2025). The impact of the Zangezur corridor on Georgia's transit function in the South Caucasus region. *Journal of Advance Research in Social Science and Humanities (IPHO)*, 3(8).
- Mkrtchyan, S., Petrosyan, V., Bakhshyan, S., & Surmalyan, T. (2025). Armenian-Georgian commodity export and import: Analysis and forecast. *Bulletin of the National Academy of Sciences of Georgia*, 19(4).
- Otinashvili, R., Veshapidze, S., Oboladze, B., & Otinashvili, T. (2026). Economic Security of Georgia in the Context of Global Challenges. *Innovative economics and management*, 13(1), 137–144.
- Papava, V. (1997). Georgia: Economic and social challenges of the transition. In *Problems of Economic Transition* (Vol. 40, Nos. 7/8, pp. 3–182). Ministry of the Economy of Georgia.
- Papava, V. (2005). Georgia's economic role in the South Caucasus. *Problems of Economic Transition*, 48(4), 84–92.
- Papava, V. (2010). Central Caucaso-Asia: From imperial to democratic geopolitics. *Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences*, 4(1).

- Papava, V. (2017). One Belt One Road Initiative and Georgia. *Georgian Foundation for Strategic and International Studies, Expert Opinion* (93).
- Papava, V. (2018). Catching up and catch-up effect: Economic growth in Post-Communist Europe. *European Journal of Economic Studies*, 7(2), 109–125.
- Papava, V. (2021). *Becoming European: Challenges for Georgia in the twenty-first century*. Nova Science Publishers.
- Papava, V. (2024). Globalization with economic security and “glocalization”. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4806388>
- Papava, V. (2025a). Retroeconomic barriers in the development of an innovative economy. SSRN. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=5313814
- Papava, V. (2025b). The Middle and Zangezur corridors: Alternatives, or mutually complementary? SSRN.
- Papava, V. (2026, March 8). Retroeconomics and the difficulties in developing an innovation-oriented economy. *Eurasia Review*. <https://www.eurasiareview.com/08032026-retroeconomics-and-the-difficulties-in-developing-an-innovation-oriented-economy-oped/>
- Papava, V., & Bedianashvili, G. (2025). Trade wars and disruptions in global supply chains in an era of growing uncertainty. *Bulletin of the National Academy of Sciences of Georgia*, 19(4), 207–212.
- Papava, V., & Maisaia, V. (2023). On economic security under confrontational globalization and the main concepts of geo-economic warfare. *Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences*, 17(3), 116–120.
- Shengelia, T., & Berishvili, K. (2026). EU regional integration policy and Georgia's geoeconomic interests. In *Proceedings of the 12th International Scientific Conference “Scientific Results”* (pp. 21–24).
- Silagadze, A. (2013). Modern economic aspects of Georgia. *J. Business-Injectioning*, 4.
- Silagadze, A. (2022). Contemporary global economic trends: Transitional economies during Covid-depression. *Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences*, 16(3).
- Sturgeon, T. J. (2009). From commodity chains to value chains: Interdisciplinary theory building in an age of globalization. In J. Bair (Ed.), *Frontiers of Commodity Chain Research* (pp. 110–135). Stanford University Press.
- Strange, S. (1994). *States and markets* (2nd ed.). Pinter Publishers.
- Veshapidze, S. (2023). New developments in the global world: challenges and opportunities for Georgia. *The New Economist*, 18(3), 44-2.

Systematic Analysis of Georgian Geoeconomic Thought and Research Directions

Shota Veshapidze

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

shota.veshapidze@tsu.ge

Summary

This study presents a systemic analysis of Georgia's geoeconomic thought and research directions. It aims to identify and assess key stages of development, theoretical concepts, and methodological approaches of geoeconomic research in Georgia based on monographs, articles, and dissertations by Georgian and foreign authors. The research object is Georgia's geoeconomic research space, while the subject includes theoretical and methodological foundations for interpreting economic development, international integration, and regional functions. The study uses critical literature review, comparative analysis, systemic approach, and conceptual synthesis. The first section examines geoeconomic theory, including Edward Luttwak, Robert Blackwill, Jennifer Harris, international political economy (IPE), and global value chains (GVCs). It also analyses Georgian geoeconomic thought and key scholarly contributions. Results indicate that Georgia has developed an independent academic tradition integrating economic, political, institutional, and spatial factors. The modern model relies on three components: transit function, economic security, and global value chain integration. The study concludes that development depends on geographic advantages, diversification, innovation, and deeper global integration. This work systematizes Georgian geoeconomic research and integrates it into international discourse. It highlights the importance of strengthening interdisciplinary approaches and improving methodological coherence in future studies of Georgia's geoeconomic development within global transformations. It also emphasizes policy relevance for sustainable growth and resilience in a rapidly changing international economic environment and regional competitiveness enhancement strategies are crucial.

Keywords: Geoeconomics, Georgia, Geoeconomic Thought, Economic Security, Transit State, Global Value Chains, Regional Integration.